

11.2.2020

Oikeusministeriölle

Elinkautisvankeja koskeva lainsäädäntö ja vapauttamismenettelyn kehittämistarpeet
Viite: VN/13339/2019-VNK-1

1. Taustaa

Helsingin hovioikeus käsittelee ja ratkaisee hakemukset elinkautisvankien ehdonalaiseen vapauteen päästämistä. Hovioikeus ratkaisee nämä niin kutsutut V-asiat hakemuksesta ensimmäisenä asteena. Muutosta hovioikeuden päätökseen voidaan hakea korkeimmalta oikeudelta valituslupaa pyytämällä. Korkein oikeus on antanut yhden ennakkopäätöksen elinkautisvankien ehdonalaiseen vapauteen päästämisen edellytyksistä (KKO 2019:89). Arviomuistiossa (s. 9) todettiin tavoin tasavallan presidentin armahdusoikeudella ei ole ollut vuosiin tosiasiallista merkitystä elinkautisvankien vapauttamisessa.

V-asiat muodostavat varsin pienen osan hovioikeuden käsittelemistä asioista. Helsingin hovioikeudessa on tullut viime vuosina vuosittain V-asioita n. 20-30, mikä on enintään 1 % kaikista saapuneista asioista. V-asiat on yhdenmukaisen ratkaisukäytännön turvaamiseksi keskitetty yhdelle hovioikeuden viidestä lainkäyttöosastosta. Tällä osastolla on V-asioiden vastuutuomari ja vastuuesittelijä, jotka yleisesti seuraavat mainittuja asioita ja tarvittaessa neuvovat ja opastavat etenkin osastolle tulevia uusia tuomareita ja esittelijöitä.

Elinkautisvankien vapauttaminen perustuu kokonaisuutensa, jossa punnitaan yhtäältä vapauttamista puoltavia ja toisaalta sitä vastaan olevia seikkoja. Harkintaperusteilla ei ole ennalta asetettua painoarvoa tai tärkeysjärjestystä. Harkinnassa on keskeistä vapaudenmenetyksen kesto verrattuna elinkautiseen vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen tai rikosten laatuun sekä muihin rangaistuksiin ja myöhempään rikollisuuteen. Merkitystä annetaan myös väkivaltariskiarviolle ja sen johtopäätökselle (ks. myös KKO 2019:89 kohdat 25-27). Riskiarviossa otetaan huomioon laajalti eri seikkoja, kuten ns. historiallisia tekijöitä päihteiden käytöstä ja rikollisuudesta sekä vapautumisenäkymiin liittyvistä perhe-, asumis- ja työllistymisolosuhteista. Edelleen hovioikeuden vapauttamisharkinnassa otetaan huomioon vankeusaikainen käyttäytyminen, kuten kurinpitorikkomukset, erilaisiin ohjelmiin osallistuminen sekä työtoiminta ja opiskelu.

2. Hovioikeuden kannanotot

Elinkautisvankeja koskeva lainsäädäntö

Hovioikeus yhtyy arviomuistiossa (s. 9) esitettyyn kantaan siitä, että elinkautisvankeja koskeva lainsäädäntö on nykyisellään toimiva eikä siihen kohdistu suuria muospaineita. Edellä lausuttuun viitaten hovioikeus kuitenkin katsoo, että uusimisriski vapauttamisedellytyksenä ei ilmene laista sellaisena kuin se tosiasiasa ymmärretään väkivaltariskiarviota laadittaessa ja vapauttamista hovioikeudessa harkittaessa.

Rikoslain 2 c luvun 10 §:n 2 momentissa ei ole väkivaltariskiarviota koskevaa sääntelyä vaan tältä osin viitataan luvun 9 §:n 2 momenttiin. Viimeksi mainittu lainkohta käsittelee vankeusrangaistukseen tuomitun vangin ehdonalaiseen vapauteen päästämisen lykkäämistä, kun vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten vuoksi on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapauduttuaan syyllistyy henkeä, terveyttä tai vapautta törkeästi loukkaavaan rikokseen, ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Tämä säännös on yleinen ja koskee muitakin kuin elinkautisvankeja. Sanamuotonsa mukaan sillä on tarkoitus puuttua ennen kaikkea vapauttamisen jälkeen pian uhkaavaan rikokseen. Elinkautisvangin vapauttamisharkinnassa väkivaltariskiä arvioitaessa otetaan sitä vastoin huomioon muitakin seikkoja kuin vangin käyttäytyminen.

Elinkautisvankeja koskevaa lainsäädäntöä tarkistettaessa lakia olisi aiheellista muuttaa siten, että mainitusta 10 §:n 2 momentista poistettaisiin viittaus 9 §:n 2 momenttiin ja 10 §:n 2 momenttia täydennettäisiin ottamalla siihen lähinnä nykyistä käytäntöä vastaava säännös väkivaltariskin huomioon ottamisesta vapauttamisharkinnassa. Tarkempia harkintaperusteita ei ole hovioikeuden käsityksen mukaan tarpeellista ottaa säännökseen. Esimerkiksi tutkimusmenetelmien kehittymisen vuoksi on mahdollista, että tulevaisuudessa olisi käytävissä uudentyypistä väkivaltariskiarvion kannalta olennaista selvitystä. Hovioikeuden käsityksen mukaan riittävää olisi ottaa 10 §:n 2 momenttiin avoin säännös, jonka mukaan vapauttamisharkinnassa otetaan huomioon elinkautisvangin riski syyllistyä väkivaltarikokseen.

Viranomaisyhteistyö

Kuten arviomuistiossa (s. 10) todetaan, hovioikeus sekä Rikosseuraamuslaitos ja Vankiterveyden huollon yksikkö ovat kehittäneet yhteistyötään, ja yhteistyöyhteydet ovat toimivia. Erityisiä kehittämistarpeita ei hovioikeuden käsityksen mukaan ole.

Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ja pohjoismainen lainsäädäntö

Hovioikeus katsoo arviomuistiossa (s. 14) esitetyin tavoin, että voimassa oleva lainsäädäntömme on kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukainen. Hovioikeus pitää perusteltuna, että ensimmäinen mahdollinen vapauttamisajankohta on sama kaikille elinkautiseen vankeuteen tuomituille rikoksen alle 21-vuotiaina tehneitä koskevalla poikkeuksella. Edellä todetuin tavoin hovioikeus ratkaisee vapauttamisen edellytykset tapauskohtaisesti kokonaisharkinnalla, jossa otetaan huomioon rikosten laatu ja määrä. Vapautumismahdollisuuden porrastaminen vangin tekemän rikoksen laadun tai rikosten määrän mukaan voisi johtaa epäoikeudenmukaisiksi katsottaviin tilanteisiin, joissa vangin vapaudenmenetysaika saattaisi muodostua kohtuuttoman pitkäksi, kun taas jonkun toisen vapaudenmenetys saattaisi olla suhteettoman lyhyt. Tällaisen porrastuksen määrittäminen lailla olisi todennäköisesti myös vaikeaa. Lisäksi tällaiseen porrastukseen voi liittyä ihmisarvoon liittyvien näkökohtien vuoksi myös kyseenalaisia piirteitä.

Arviomuistiossa (s. 15) esitetään harkittavaksi muiden pohjoismaiden lainsäädäntöratkaisujen sisällyttämistä Suomen lakiin. Hovioikeus ei näe arviomuistion perusteella tai muutenkaan tällaiselle tarvetta. Suomalainen järjestelmä on varsin moderni ja selkeä. Se täyttää muitakin pohjoismaat huomioon ottaen hyvin Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimukset. Elinkautisen vankeuden säilyttäminen ja se, että päätöksen tekee nimenomaan tuomioistuin laissa säädetyin harkintaperusteiden nojalla, ovat edelleen hyvin perusteluja ratkaisuja.

Ehdotettavat jatkotoimenpiteet

Ehdotus 1: Hovioikeus viittaa edellä lausuttuun. Lainsäädäntöä voitaisiin tarkistaa sen mukaisesti mitä edellä on esitetty väkivaltariskiarviosta ja sen huomioon ottamisesta.

Väkivaltariskiarvio on vapauttamisharkinnassa merkityksellinen. Viime kädessä vapauttamisharkinnassa on kysymys yksittäistä tapausta koskevien seikkojen punninnasta ja niiden perusteella tehtävästä kokonaisharkinnasta. Laissa ei ole tarpeen määritellä, mikä painoarvo jollakin yksittäisellä seikalla on kokonaisharkinnassa. Hovioikeuden ratkaisukäytännössä ei ole ilmennyt aihetta kyseenalaistaa vakiintuneesti käytettyjä menetelmiä eikä niiden perusteella annettujen asiantuntijalausuntojen luotettavuutta.

Ehdotus 2: Hovioikeus, viitaten edellä viranomaisyhteistyöstä lausumaansa, puoltaa toimenpide-ehdotusta.

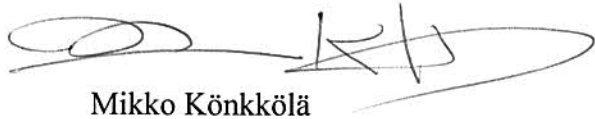
Ehdotus 3: Hovioikeus puoltaa toimenpide-ehdotusta.

Muu jatkoselvitys

Hovioikeudella ei ole huomautettavaa tältä osin.

Lausunto on valmisteltu työryhmässä, johon ovat kuuluneet hovioikeudenneuvokset Terhi Mattila, Jaakko Rautio ja Juha Hartikainen sekä hovioikeuden esittelijä Sini Majlander.

Hovioikeuden presidentti

Mikko Könkkölä